

NIEUWSBRIEF 2017

Veenhuizen: niets doen is geen optie*

OM
MOE
NKE
N
DEN
KEN

OM
MOE
NKE
N
DEN
KEN

VEENHUIZEN BOEIT EN BINDT

VOORWOORD

Veenhuizen: de nieuwe tijdlijn begint in 2018

In 2017 was Veenhuizen opnieuw het decor van de zeer bijzondere voorstelling 'Het Pauperparadijs', over één van de grootste sociaal-maatschappelijke experimenten in Nederland. Het Pauperparadijs neemt de toeschouwer mee in de geschiedenis van Veenhuizen, en daarmee in de geschiedenis van onze verzorgingsstaat.

Tot ver in de jaren negentig van de vorige eeuw werd het leven in Veenhuizen grotendeels bepaald door de Rijksoverheid; niet alleen in de gevangenissen, maar ook daarbuiten. Die tijd is voorgoed voorbij. De rol van de Rijksoverheid is veranderd en haar invloed op het reilen en zeilen in Veenhuizen zal meer en meer verdwijnen. Met de erkenning als werelderfgoed begint in 2018 een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van Veenhuizen. Een nieuwe tijdlijn, waarop we, als alles goed gaat, straks kunnen zien dat de zorg voor het 'ensemble' aan erfgoed van Veenhuizen aan een nieuwe rentmeester wordt overgedragen en dat ondernemers steeds meer invulling gaan geven aan de ruimtelijk-economische ontwikkeling van het gebied. Daar is al veel werk voor verzet, maar de klus is nog niet af en ook nu is er weer de dreiging van de sluiting van een van de gevangeniscomplexen. Voor een stabiele ontwikkeling van het gebied zullen we er daarom als regio blijvend in moeten investeren.

In maart vond 'de 24 uur van Veenhuizen' plaats, een inspirerende bijeenkomst onder leiding van Rijksbouwmeester Floris Alkemade. Met ondernemers, investeerders en overheden werd uitgebreid gesproken over de herbestemmingsopgaven die er in het gebied nog zijn en over de mogelijkheden om hiermee economisch en maatschappelijk meerwaarde te realiseren. Een zoektocht die opnieuw vraagt om experimenten, waarbij het verleden een belangrijke inspiratiebron voor de toekomst kan zijn.

Klaas Smid, Burgemeester Noordenveld, lid Bestuurscommissie Veenhuizen

De '24 uur' heeft antwoorden gegeven op de vraag 'wat kan er in Veenhuizen en wat is daarvoor nodig?'. Het is nu zaak om ervoor te zorgen dat partijen zich hieraan willen verbinden.

Dat vraagt soms om 'omdenken', zoals de Rijksbouwmeester het noemt: uitgaan van de nieuwe werkelijkheid en benutten van de nieuwe kansen die daardoor zijn ontstaan. Maar het vraagt ook om 'denken om': denken om het cultuurhistorisch erfgoed, denken om de leefbaarheid, denken om de ondernemers die zich in de afgelopen jaren al in Veenhuizen hebben gevestigd - in een aantal gevallen met zoveel succes, dat ze alweer op zoek zijn naar uitbreidingsmogelijkheden.

Als regio willen we ons ervoor inzetten dat drie zaken de komende maanden een plaats krijgen aan de basis van de nieuwe tijdlijn van Veenhuizen:

1. het werven van partijen die zich willen verbinden aan Veenhuizen en die bereid en in staat zijn tot 'omdenken'. Hiervoor wordt in het najaar samen met de Rijksbouwmeester Floris Alkemade een nieuwe bijeenkomst voorbereid;
2. de 'aanstelling' van de nieuwe rentmeester die het Rijksvastgoed in Veenhuizen kan overnemen. Een samenwerkingsverband van drie gerenommeerde erfgoedorganisaties, die ieder hun sporen hebben verdiend in het beheer van cultureel erfgoed, heeft zich hiervoor al gemeld;
3. bewoners en andere belanghebbenden betrekken bij de toekomst van Veenhuizen door het ontwikkelen van een culturele agenda ('placemaking'), waarmee een waardig en waardevol vervolg kan worden gegeven aan het succes van Het Pauperparadijs.

In deze Nieuwsbrief vindt u een samenvatting van 'de 24 uur van Veenhuizen', een interview met de Rijksbouwmeester en verhalen van ondernemers die het 'omdenken' in Veenhuizen al met succes in de praktijk brengen. Ik wens u veel leesplezier en inspiratie toe!

ONTWIKKELEN ZONDER TE NORMALISEREN

SAMENVATTING VAN 'DE 24 UUR VAN VEENHUIZEN'

'Een nederzetting met een nieuw doel'

Op 8 en 9 maart organiseerden burgemeester Klaas Smid van de Gemeente Noordenveld en Rijksbouwmeester Floris Alkemade de conferentie "de 24 uur van Veenhuizen".

Een etmaal lang verdiepten ontwikkelaars, ondernemers, bestuurders en ontwerpers zich op locatie in de mogelijkheden en onmogelijkheden om een goede invulling te geven aan bijzondere panden en complexen die op dit moment nog geen definitieve bestemming hebben, of die hun huidige bestemming in de komende jaren dreigen te verliezen. De Rijksbouwmeester vroeg de aanwezigen om daarbij vooral ook na te denken over manieren om met de herbestemmingen een maatschappelijke meerwaarde te realiseren en de 'uitzonderlijke samenhang' van het gebied te bewaren. Op deze manier kan Veenhuizen zich ontwikkelen tot wat hij omschreef als 'een nederzetting met een nieuw doel'.

In de loop van 'de 24 uur' werd vastgesteld dat bij het maken van verdere plannen vooral de volgende drie 'omstandigheden' van belang zijn:

1. terugtrekkende overheid

Justitie trekt zich al sinds een aantal decennia geleidelijk terug uit Veenhuizen. Landelijk neemt de behoefte aan detentieplekken af en verandert de manier waarop gestraften worden opgevangen. Deze ontwikkelingen beïnvloeden de werkgelegenheid en het gebruik van de voorzieningen in Veenhuizen en hebben gevolgen voor de ruimtelijke en sociale samenhang.

2. nieuw ondernemerschap

De afgelopen 10 à 15 jaar is er op de veranderingen binnen Justitie geanticipeerd. Door het aantrekken van nieuwe, relatief kleinschalige bedrijvigheid is het verlies aan arbeidsplaatsen deels gecompenseerd en zijn er voor diverse complexen nieuwe bestemmingen gevonden. De ondernemers zijn succesvol, maar signaleren ook de terugtrekkende beweging van de (Rijks) overheid. Ze vragen om een doorontwikkeling die vertrouwen geeft en die kan helpen om het gebied weer een impuls te geven.

3. werelderfgoedstatus

De Koloniën van Weldadigheid in Vlaanderen en Nederland, waaronder Veenhuizen, zijn bij Unesco voorgedragen voor de werelderfgoedstatus. In 2018 komt hierover uitsluitel. De werelderfgoedstatus levert geen extra financiële middelen op, maar wel uitstekende kansen voor verdere (inter) nationale profilering en bekendheid. Om blijvend aanspraak te kunnen maken op de titel 'Werelderfgoed' is het belangrijk om de kwaliteiten van Veenhuizen in stand te houden.

De discussies die tijdens 'de 24 uur' werden gevoerd, leverden onder meer de volgende aanbevelingen op:

- de grote vragen hebben betrekking op regie, gebiedsregisseur en tijdpad. Stel voor het totale ensemble een 'nieuwe rentmeester' aan, geef die de ruimte om een nieuwe visie neer te leggen en blijf die visie onderweg gezamenlijk toetsen;
- zorg voor commitment en voor continuïteit vanuit de regionale overheid;
- bewaak een hoge kwaliteit;
- maak van Veenhuizen een plaats waar mensen graag verblijven, door bewoners en andere belanghebbenden bij de inrichting van de openbare ruimte te betrekken ('placemaking'). Naamsbekendheid, onder meer via de Unesco-status, kan daarbij helpen;
- faciliteer de huidige bewoners en ondernemers en blijf investeren in de openbare ruimte, die is niet 'af';
- in Veenhuizen bestaan meerdere functies naast elkaar, er is zowel samenhang als

diversiteit. Daaraan kan in de toekomst een logisch vervolg worden gegeven door in de voormalige drie 'gestichten' (of eventueel andere deelgebieden) verschillende accenten te leggen.

Aan het einde van de conferentie is afgesproken om langs drie sporen verder te werken:

1. omdenken/herprogrammeren:

Gebouwen kun je veelal eenvoudig 'herprogrammeren', maar in Veenhuizen gaat het niet om een gebouw, maar om een heel gebied, een samenhangend complex, waarvoor er vanuit de markt geen vraag ligt. Daardoor zorgt de markt niet voor dynamiek en is een andere aanpak nodig: het 'omdenken', waarbij het 'antwoord' het vertrekpunt vormt. Tijdens een nieuwe bijeenkomst in het najaar wordt, onder meer aan de hand van de resultaten van 'de 24 uur' dit 'antwoord' geformuleerd. Vervolgens zullen partijen worden uitgedaagd om niet alleen met ideeën en initiatieven te komen waarmee het antwoord gerealiseerd kan worden, maar ook om zich te verbinden aan de 'herprogramming' van Veenhuizen.

2. verkennen van de herbestemmingsopgave van deelgebieden;

In eerste instantie worden Groot Bankenbosch, het Tweede Gesticht en Nongerhaven/Esserheem als deelgebieden aangemerkt. Gestart wordt met een globale verkenning naar een herbestemming van de locatie Groot Bankenbosch. Afhankelijk

van de uitkomsten daarvan volgt er mogelijk een meer verdiepend onderzoek. In het deelgebied Tweede Gesticht wil het Gevangenis­museum fase­gewijs toewer­ken naar de herbouw van de 'vierde vleugel'. Daarbij zullen er ook keuzes gemaakt moeten worden over de continuering van het gebruik van De Rode Pannen door het Gevangenis­museum. Wanneer de Dienst Justitiële In­richtingen besluit om de detentie­capaciteit te verminderen, zal er een herbestedings­onderzoek plaats­vinden voor de te verlaten gevangenis­locatie (Esserheem of Norgerhaven), met bijzondere aandacht voor het aanwezige landbouw­bedrijf. Dit laatste sluit aan bij de business­case die de Dienst Justitiële In­richtingen op dit moment laat opstellen voor Veenhuizen.

De locatie Veenhuizen, of een van de deel­gebieden, kan ook ingezet worden voor de Internationale Architec­tuur Biënnale Rotterdam 2018+2020, of voor de prijs­vraag 'Brood en Spelen' die het Atelier Rijks­bouw­meester dit najaar organiseert.

3. het faciliteren van de gevestigde en nieuwe ondernemers en placemaking.

Als de bedrijfsontwik­keling in Veenhuizen doorzet volgens de trend van de afgelopen jaren, krijgen de huidige ondernemers binnen afzienbare tijd behoefte aan uitbreidings­mogelijkheden. Dat zal gefaciliteerd

moeten worden om te voorkomen dat deze ondernemers Veenhuizen gaan verlaten. Bovendien moet Veenhuizen continu gepromoot worden en verdient placemaking bijzondere aandacht.

2018

Het spreekt vanzelf dat de verkenningen, onderzoeken, de prijs­vraag, het faciliteren van de ondernemers en de placemaking een bijdrage moeten leveren aan het imago van Veenhuizen. Een vorm van regio­voering is hierbij van belang. Gemeente, Provincie en de Rijks­bouw­meester kunnen en willen hierin graag een rol spelen, maar uiteindelijk is dit een mooie taak voor de aan te stellen nieuwe rent­meester. Bij een erkenning als Unesco werelderfgoed is 2018 dan ook het moment om hier concreet invulling aan te gaan geven.

INTERVIEW MET FLORIS ALKEMADE

'Onze grootste vijand is een gebrek aan ideeën.'

De nieuwe fase in de ontwikkeling van Veenhuizen wordt ingezet met de afstoot van bezit van het Rijksvastgoedbedrijf. Het gaat om al het eigendom van de staat dat niet meer door de staat gebruikt zal worden. De verschillende ontwikkellocaties hebben elk een eigen verhaal en specifieke en unieke condities wat betreft bebouwingmogelijkheden, bereikbaarheid, ruimtelijke kwaliteiten en functionele samenhang met de omliggende gronden.

Het gaat bijvoorbeeld om de omgeving van de Kerklaan in het Dorp, de woningen bij het eerste Gesticht, de Rode Pannen en het Kazernecomplex bij het Tweede Gesticht, de boerderij bij het Eerste Gesticht. Ook het Bankenboschcomplex, gelegen op de grens van de Kolonie en het Fochteloërveen, het grootste nog resterende areaal levend hoogveen in Nederland. Tenslotte dient, gezien de daling van het aantal gedetineerden, er rekening mee gehouden te worden dat aan dit rijtje nog de locatie van de PI Esserheem kan worden toegevoegd; dat besluit is uitgesteld tot een nieuw kabinet.

Bovenstaande tekst is afkomstig uit het werkboek dat Rijksbouwmeester Floris Alkemade samenstelde ter gelegenheid van de conferentie 'De 24 uur van Veenhuizen' in maart van dit jaar. Zó kalm geformuleerd, dat je de regels een paar keer moet herlezen voor hun reikwijdte goed doordringt. Wie de cijfers en het kaartmateriaal op de pagina's erna bestudeert, begrijpt waarom de Rijksbouwmeester, samen met de Gemeente Noordenveld, het Ontwikkelingsbureau Veenhuizen, de Provincie Drenthe en het Rijksvastgoedbedrijf, deze conferentie organiseerde. Hier ligt wat je noemt 'een uitdaging'. Hoe kun je met zo'n grote portefeuille aan af te stoten staatsbezit zorgen voor de sociaaleconomische

Floris Alkemade werd op 1 september 2015 als Rijksbouwmeester aangesteld. Sindsdien vormt hij, samen met landschapsarchitect Berno Strootman en architect-stedenbouwkundige Daan Zandbelt, het College van Rijksadviseurs. De Rijksbouwmeester is aangesteld middels een Koninklijk Besluit. Vanuit het 'Atelier Rijksbouwmeester', dat is ondergebracht bij het Rijksvastgoedbedrijf, brengen ze gevraagd en ongevraagd advies uit aan bewindslieden en aan het kabinet; over ruimtelijke kwaliteit, maar ook over actuele thema's zoals de transformatie van landschap en bebouwing, mobiliteit en verstedelijking en de impact van de energietransitie.

ontwikkeling in het gebied én voor het behoud van de cultuurhistorische waarden ervan?

Voorop: de Rijksbouwmeester heeft geen budget om zelf iets aan gebiedsontwikkeling te doen. Maar wel de mogelijkheid om mee te denken, doelstellingen te bewaken, realistische ideeën verder te helpen en niet realistische ideeën uit te sluiten. Gelukkig maar. Want ideeën blijken in Veenhuizen nog belangrijker te zijn dan in andere situaties waarin Rijksvastgoed van de hand moet worden gedaan.

'Gebouwen kun je vaak wel 'herprogrammeren', legt Alkemade uit. 'Je geeft ze dan een nieuwe bestemming of je vervangt ze door iets anders, afhankelijk van de vraag en de dynamiek in het gebied. Maar Veenhuizen heeft niet zo'n soort dynamiek, de vraag is er niet. Daar komt bij dat het hier niet gaat om 'een gebouw' of zelfs om 'een complex', maar om een heel gebied waarvan de bijzondere

kwaliteiten alleen behouden kunnen worden als ook de samenhang bewaard blijft. Wat hier kan helpen is 'omdenken': uitgaan van het antwoord en daar de juiste ideeën bij zoeken. In dit geval is het antwoord een prachtige omgeving en een gebied met een uitzonderlijke historie. Als het lukt om vanuit dat antwoord ideeën op te wekken, ben ik ervan overtuigd dat de middelen om die ideeën te realiseren er ook zullen komen.'

'Normaliseren' vormt volgens Alkemade één van de grootste bedreigingen voor de samenhang en de betekenis van Veenhuizen. 'Daarmee bedoel ik het inrichten en gebruiken van gebouwen en complexen op een standaardmanier. Dat zou ten koste gaan van de identiteit en het onderscheidend vermogen van Veenhuizen, en dat is nu juist wat we niet willen. Het begrip 'Kolonie van Weldadigheid' spreekt wat mij betreft nog altijd boekdelen. Als je 'kolonie' en 'weldadigheid' op een moderne manier zou kunnen invullen, en daarmee nieuwe ontwikkelingen op gang zou kunnen brengen in het unieke cultuurhistorische decor van Veenhuizen, dan zou dat geweldig zijn. En dan dus niet met het accent op hoe onze grootouders in Veenhuizen leefden, maar vanuit de gedachte dat de context van Veenhuizen zich uitstekend leent om ideeën uit te werken waar onze kleinkinderen iets aan hebben, bijvoorbeeld op het gebied van duurzame energie, duurzaam voedsel en coöperatief ondernemen.'

Om zo'n visie met succes te kunnen ontwikkelen is regie nodig. Gezien de grote hoeveelheid onroerend goed die nu afgestoten wordt, is het erg onwaarschijnlijk dat het Rijk haar regierol in Veenhuizen in de toekomst blijft vervullen. 'Maar het kan ook niet zo zijn dat het Rijk nu gewoon vertrekt,' zegt Alkemade. Vanuit zijn rol als Rijksbouwmeester wil hij dan ook graag meedenken over manieren om te komen tot een gebied met een robuust rentmeesterschap en met een blijvende ontwikkelkracht. Kort voor de 24 uur van Veenhuizen werd bekend dat een consortium, bestaande uit Het Drentse Landschap, BOEi en de Nationale

Monumentenorganisatie, bereid is om gezamenlijk te gaan zorgen voor het duurzame beheer van het monumentale Rijksvastgoed in Veenhuizen. Betekent dit dat de nieuwe 'robuste' rentmeester zich al heeft gemeld? Alkemade: 'Dat zou een prima oplossing kunnen zijn, maar er zullen eerst nog allerlei zaken rondom de eventuele overdracht moeten worden uitgezocht'. In die tussentijd is nietsdoen geen optie; het gebied is erg kwetsbaar en er moet hoe dan ook worden voorkomen dat het zijn samenhang, potentie en zeggingskracht verliest.

* Niets doen is geen optie

Eén van de conclusies van 'de 24 uur' was dat het mogelijk moet zijn om verschillende complexen een eigen bestemming te geven, zolang die bestemmingen passen binnen de context van Veenhuizen op het gebied van bijvoorbeeld doelgroep, architectuur, autarkie en leefgemeenschap. Het is denkbaar dat bepaalde bestemmingen, zoals verblijfsrecreatie of wonen, winstgevender zijn dan andere. 'Dat mag dan uiteraard niet leiden tot uitholling. Rentmeesterschap houdt óók in dat eventuele winsten die op commercieel interessante locaties worden gerealiseerd, ten goede moeten komen aan het hele gebied,' aldus Alkemade.

Op dit ogenblik ligt zijn prioriteit bij het zorgen voor een vervolg op de conferentie. Zolang er nog geen nieuwe rentmeester is aangewezen, onderhoudt hij zelf de contacten met degenen die tijdens 'de 24 uur' goede ideeën hebben ingebracht. Zou hij dat niet willen blijven doen en de motor voor Veenhuizen willen worden? 'Helaas heb ik daar als Rijksbouwmeester veel te veel voor omhanden. Het zoeken is naar een nieuwe persoon die dat wel kan; iemand die in staat is om niet alleen in problemen te denken maar ook in kansen, iemand met realisme, energie en kennis. Ik word zelf in geen geval de kartrekker voor Veenhuizen. Maar ik zal heel graag de hoeder zijn.'

De 'Balance' is een prachtig voorbeeld van hoe een jonge ontwerper en een ervaren bedrijf samen zorgen voor nieuwe mogelijkheden. Nieuwe dynamiek die ontstaat door een mooie balans.

'Balance': een ontwerp met dynamiek

In en rondom Veenhuizen ontstaan prachtige samenwerkingen met als resultaat al even prachtige producten. De 'Balance', een enorme ligwip uit robuust eiken, is ontstaan via een samenwerking tussen de Design Academy en het bedrijf Robuusteiken. Daan Rodie is het brein achter de 'Balance'. Hij vertelt hoe hij tot het ontwerp kwam en over zijn ervaring met het vakmanschap in Veenhuizen.

Groten der aarde zoals Friedrich Nietzsche en Mahatma Gandhi waren er al snel achter dat lopen een manier is om gedachten te ontwikkelen. Daan Rodie: 'Voor mij was Frédéric Gros de inspirator om in de Drentse bossen te gaan wandelen en goed om me heen te kijken.' Gros beschrijft wandelen als een spirituele ervaring. 'Wat ik echter miste na uren wandelen, ik was keikapot, was een plek om even te liggen. Die heb je eigenlijk niet in het bos.'

Vakmanschap

'Andere inspiratie voor de ligwip kreeg ik door mijn opdracht iets te ontwikkelen voor Zorgboerderij Prins in Drenthe: 'zorg van binnen naar buiten verplaatsen'. En als laatste inspiratiebron observeerde ik een pauze en de manier waarop hij balans houdt tijdens het lopen. Met mijn ideeën ging ik naar het bedrijf Robuusteiken in Veenhuizen, waar ik me direct thuis voelde. Met mijn ontwerp en hun technisch vakmanschap ontwikkelden we de huidige 'Balance.'

Relaxen

Het is een prachtig object dat midden in de natuur zorgt voor ontspanning, uitnodigt tot

conversatie. 'Echt iets unieks', zegt Daan Rodie, 'dat mensen helpt uit hun hoofd en in hun lijf te gaan. Het daagt ook uit omdat je alleen of met meerderen zoekt naar het balanspunt. En dan kun je heerlijk relaxen. Ik was onder de indruk van het vakmanschap bij Robuusteiken (robuusteiken.nl). Dat is van hoog niveau. Ze kijken, meten en het is goed. Die trefzekerheid noem ik vakmanschap.' De 'Balance' is een prachtig voorbeeld van hoe een jonge ontwerper en een ervaren bedrijf samen zorgen voor nieuwe mogelijkheden. Nieuwe dynamiek die ontstaat door een mooie balans.

Persbericht Daan Rodie/Robuusteiken

INTERVIEW MET LUKK PRINS

Omdenken en denken om op Donderboerkamp.

Wie probeert om via Facebook, Twitter of LinkedIn met Luuk Prins in contact te komen, maakt geen schijn van kans. Online platforms, daar heeft hij niks mee. Maar ondanks – of misschien wel dankzij – zijn nonchalante houding ten opzichte van de sociale media is hij een netwerker bij uitstek.

Van munitiedepot naar kunst- en zorglandgoed

Als je Luuk Prins zegt, zeg je Donderboerkamp. Donderboerkamp is de naam van het voormalige munitiemagazijncomplex (MMC) in Donderen. Een bosachtig terrein van zo'n veertien hectare, met hekken en een aarden wal eromheen en met militaire precisie opgedeeld in rechthoekige kavels die wel wat doen denken aan die van Veenhuizen. Donderboerkamp is ook de naam van de BV die eigenaar werd van het terrein nadat het in 2010 'wegens vrede' door Defensie te koop was gezet. Luuk is daar de directeur van.

Inmiddels is Donderboerkamp de thuisbasis van de PeerGroup, het voorheen in Veenhuizen gevestigde theatergezelschap dat voorstellingen-op-locatie in Noord-Nederland verzorgt, en van Boerderij Prins. Samen hebben ze het voormalige munitiedepot omgevormd tot een kunst- en zorglandgoed. Daarbij krijgen de 24 bunkers op het terrein, die tijdens de koude oorlog bijna allemaal dienden als opslagplaats voor munitie en explosieven, gaandeweg nieuwe functies: kantine, kantoor, houtwerkplaats, repetitieruimte, dierenverblijf, opslag, bibliotheek, logeergebouw, herbarium. Wát voor ruimtes de PeerGroup en Boerderij Prins ook maar nodig hebben: ze passen er gewoon een bunker voor aan.

Donderboerkamp is geen standaardplek. Wie er oog voor heeft, ziet overal contrasten. De sobere wegen en de weelderige begroeiing.

Luuk Prins

Het introverte terrein en de extraverte gebruikers. De aan de buitenkant eenvormige bunkers die van binnen langzamerhand allemaal een eigen karakter krijgen. Contrasten en functieverandering. Het lijkt Veenhuizen wel.

Omdenken

Functieverandering – of misschien zou je het 'verfrissend functioneren' moeten noemen – is ook een belangrijke sleutel voor de manier waarop de mensen op Donderboerkamp met elkaar omgaan. Als bezoeker raak je al snel in verwarring, doordat het volstrekt onduidelijk is wie wie is; heb ik hier een zorgverlener tegenover mij? Of een zorgvrager? Is dit iemand van Boerderij Prins? Van de PeerGroup? Van Staatsbosbeheer? Luuk Prins ziet het met genoegen gebeuren. 'Dit is precies zoals het bedoeld is', zegt hij. 'Eén van onze uitgangspunten is dat achtergronden hier niet belangrijk zijn. Op Donderboerkamp doen we dingen samen, iedereen is wat dat betreft gelijk. We spreken mensen aan op wat ze kunnen en plakken geen etiketten vanwege een eventuele beperking. Je werkt hier, of je wordt opgeleid, of allebei, maar je hebt altijd een verantwoordelijkheid. Je bent hier dan ook "deelnemer", en geen "cliënt". En we noemen ons geen zorgboerderij meer, maar gewoon Boerderij Prins.'

Boerderij Prins heeft meerdere vestigingen, met elk een eigen formule. Donderboerkamp is een plek voor (ambachtelijk) werk, zoals houtbewerking, diervverzorging en bosonderhoud,

Foto: Sanne Ruissen

dat samen met Staatsbosbeheer wordt uitgevoerd. Er is plaats voor ongeveer twintig deelnemers. In Zuidvelde ligt de boerderij van Luuks vader Hugo, die een aantal jaren geleden de basis voor alle activiteiten legde met (toen nog) "Zorgboerderij" Prins in Peest. Momenteel ontvangt Hugo er dagelijks zo'n negen deelnemers voor dagbesteding of zorgbegeleiding of om werkervaring op te doen. In de Brinkhof in Norg bevindt zich een creatieve/ambulante ruimte en in hetzelfde dorp werd aan het Oosteinde onlangs de winkel "Bij Lokaal" geopend. En dan is er nog De Fleddervoort in Veenhuizen, waar zes deelnemers beschermd wonen onder de hoede van een gastgezin. Daarnaast werkt Luuk met verschillende partijen samen die op eigen locaties werk- of werkervaringsplekken aanbieden: overheden, maar ook particulieren, zoals de vasteplantenkas in Veenhuizen. Alles bij elkaar zijn er bij de activiteiten van Boerderij Prins nu zo'n 30 begeleiders en 65 deelnemers betrokken.

Denken om

'Voor de activiteiten op Donderboerkamp geldt een gemiddelde norm van één begeleider per tien deelnemers', vertelt Luuk, 'maar in de praktijk komen we op ongeveer één begeleider voor vier deelnemers uit.' Daar zit een duidelijke filosofie achter: 'Mensen zijn netwerkafhankelijk. We proberen daarom steeds om de juiste deelnemer aan het juiste netwerk te koppelen. Daarvoor moet je de persoon in kwestie natuurlijk eerst wel goed leren kennen, want pas dan kun je de

deelnemer naar een werkplek begeleiden waar hij of zij zich nuttig kan maken, zich goed voelt en gewaardeerd wordt. Als iemand eenmaal zover is, geeft dat vaak weer de juiste prikkel om een volgende stap te zetten, bijvoorbeeld naar een opleiding of een baan. Daar besteden we dus heel veel tijd en aandacht aan, veel meer dan in het reguliere circuit mogelijk is'. Een consequentie van de intensieve begeleiding is uiteraard wel dat de standaard zorgbudgetten niet toereikend zijn. Om dat gat op te vullen, zijn aanvullende inkomsten nodig. Ook daarvoor blijkt netwerken van vitaal belang.

Het netwerk van Donderboerkamp

'Sjoerd Wagenaar, de oprichter en artistiek directeur van de PeerGroup, heeft veel voor ons gedaan', zegt Luuk. 'De PeerGroup zat sinds 2009 antikraak op wat toen nog het MMC was. We leerden elkaar kennen toen het complex in de verkoop kwam. Dat contact heeft allerlei goeds opgeleverd. Sjoerd heeft ook een enorm netwerk, waar we op mee kunnen liften.' Het netwerk van Sjoerd zorgde er onder andere voor dat Donderboerkamp in contact kwam met het IVN, dat een struin- en duinpad wilde aanleggen. Luuk en zijn ploeg kregen vervolgens de opdracht om het te maken. Toen het pad door de wethouder van de Gemeente Noordenveld werd geopend, was dat aanleiding voor een nadere kennismaking: 'Hij was enthousiast toen hij zag wat we in onze houtwerkplaats kunnen maken. Uiteindelijk heeft dat ertoe geleid dat we de onderhoudstoestand van alle parkbankjes voor

de gemeente in kaart hebben gebracht en aan de Design Academy Eindhoven hebben gevraagd of zij ideeën hadden voor de vervanging van de versleten exemplaren. De nieuwe bankjes die nu in het buitengebied staan, zijn ontworpen door de Design Academy en door Robuust Eiken en Boerderij Prins gemaakt.

Ook samenwerking maakt deel uit van het concept. 'We doen betaald werk om onze begroting sluitend te krijgen, maar samen met lokale bedrijven en niet als hun concurrent. We kunnen soms wel goedkoper, maar onze doelstelling is "zorg voor de mens, door de mens", we zijn geen commercieel onderhoudsbedrijf. Daarom laten we klussen voor bijvoorbeeld het Rijksvastgoed-

bedrijf via een plaatselijk hoveniers- of schildersbedrijf lopen. Soms doen we ook werk waar geen of te weinig geld voor is, maar waarmee we iets kunnen bijdragen aan de gemeenschap van Veenhuizen. Het zwembadonderhoud bijvoorbeeld.'

Alle ideeën komen samen in de winkel in Norg – niet voor niets wordt die 'concept store' genoemd. 'Bij Lokaal' is voortgekomen uit de wens om een kringloopwinkel te beginnen. Op Donderboerkamp pakte dat niet goed uit, omdat sommige deelnemers door de onverwachte bezoekers te veel prikkels kregen. In Norg blijkt het nu een prachtig uithangbord te zijn, waar alles waar Boerderij Prins voor staat, met elkaar wordt verbonden. Je kunt er terecht voor nieuwe en gebruikte woonspullen en voor producten van bedrijven waar Boerderij Prins mee samenwerkt, je kunt er koffie en thee drinken, je kunt er flexwerken. En netwerken. Uiteraard.

INTERVIEW MET JAN CRAENS

Branding, framing, lean start-ups en kaas.

Met enige verbazing constateren we dat het alweer bijna 10 jaar geleden is dat we elkaar spraken. Dat was in november 2007, toen ik Jan op zijn woonboerderij in Oudega interviewde over mogelijkheden om 'nieuwe bestemmingen te geven aan een aantal minder courante gebouwen in Veenhuizen'. Vandaag treffen we elkaar in één van die gebouwen: in de ontvangstruimte, annex winkel, van wat nu Kaaslust heet. Hoewel het een gewone doordeweekse dag is, gonst het er van de bedrijvigheid. Kaasmaker Mannes gunt zichzelf een koffiemoment terwijl in de ruimte ernaast de kaasmachine het stremsel door de melk roert, een bezorger komt vragen waar hij een bestelling voor Maallust kan afleveren, een collega-ondernemer brengt folders voor de kaasproeverij-met-rondleiding later die week. En intussen lopen klanten in en uit voor kaas, Kaaslustkaas in allerhande smaken.

Hoe het begon

We nemen het interview van 2007 nog eens door. 'Met de kennis van nu staat er geen woord verkeerd in', constateert Jan. Met een glimlach: 'tot onze eigen verbazing is datgene wat 10 jaar geleden is bedacht, helemaal uitgekomen'.

Hoe zat het ook alweer? In 2006 werkte Jan, nadat hij zijn eigen melkveebedrijf en kaasmakerij had verkocht, als adviseur voor de verwerking van biologische producten. Op verzoek van de Rijksgebouwendienst en het Ontwikkelingsbureau Veenhuizen schreef hij mee aan het plan voor de herinrichting van het Maallustcomplex – maalderij, molen, graansilo – en de aangrenzende melkfabriek. Toen de ondernemer die een kaasmakerij in de melkfabriek had willen beginnen, zich terugtrok, werd Jan gevraagd om een nieuwe kandidaat te zoeken. Terwijl hij daar mee bezig was, werkte hij het concept voor de kaasmakerij alvast verder uit en kreeg daar zoveel aardigheid in, dat hij ook een begin maakte met de praktische invulling ervan.

Jan Craens op Kaaslust

Eind 2011 besloot hij definitief om Kaaslust zelf te gaan exploiteren. Sindsdien is het gelukt om de omzet ruwweg elk jaar te verdubbelen. De jaarproductie ligt momenteel op ongeveer 60.000 kilo kaas, waarvoor grofweg 600.000 liter melk wordt ingekocht: zeventig procent koemelk, twintig procent geitenmelk en tien procent melk van schapen en buffels. De zaken gaan inmiddels zo goed, dat Jan de verwerking uit wil breiden tot anderhalf miljoen liter. Zijn zoon, die nu ook in het bedrijf zit, schrijft daarvoor een bedrijfsplan.

Groei

Op de huidige locatie is te weinig ruimte om de uitbreiding te realiseren. 'We zijn dus op zoek naar een nieuwe plek waar 900.000 liter melk verwerkt kan worden', zegt Jan. Veenhuizen is daarvoor één van de opties, maar het huidige Kaaslust blijft zoals het is: 'Op deze plek kunnen we bezoekers veel beleving bieden door de schilderachtige omgeving, de kleinschalige kaasmakerij, de winkel, proeverijen en excursies. Dat werkt uitstekend, dus daar gaan we niets aan veranderen. De nieuwe locatie wordt meer productiegericht'.

Ook het 'belevingsdeel' wordt verder ontwikkeld, bijvoorbeeld via Lokaal Verhaal, dat zich eerst als pop up store, maar inmiddels definitief, heeft gevestigd in het oude schooltje aan de Oude Gracht. Lokaal Verhaal richt zich met name op de bezoekers van het Gevangenis­museum aan de overkant. 'Het museum biedt mensen 2 tot 3 uur vermaak. Met Lokaal Verhaal nodigen we ze uit om nog meer in Veenhuizen te komen beleven', legt Jan uit. 'Ze kunnen er streekproducten kopen en meedoen aan proeverijen, de Design Academy Eindhoven heeft er objecten uit de Collectie Veenhuizen neergezet en er staat een computer van het Drents Archief waarmee bezoekers zelf kunnen nagaan of ze familie in Veenhuizen hebben gehad.'

Kaaslust en Lokaal Verhaal zijn op dit moment goed voor ruim vijf arbeidsplaatsen, die deels via ondernemerschap, deels via loondienst en deels via vrijwilligerswerk en stages worden ingevuld. Het is de bedoeling om de komende jaren tot zes à zeven arbeidsplaatsen door te groeien. De investeringen in de 'minder courante gebouwen' hebben dus goed uitgepakt.

Leermomenten

Tijdens de conferentie 'de 24 uur van Veenhuizen', waarop elders in deze Nieuwsbrief dieper wordt ingegaan, is uitgebreid gesproken over de consequenties van het voornemen van het Rijksvastgoedbedrijf om 'al het eigendom van de staat dat niet meer door de staat gebruikt zal worden' af te stoten. De noodzaak om nieuwe bestemmingen voor onroerend goed in Veenhuizen te vinden, blijkt daardoor in 2017 net zo groot te zijn – en waarschijnlijk zelfs groter – als in 2007. In hoeverre kunnen de ervaringen van tien jaar Kaaslust daarbij helpen?

'Ik ben als ondernemer gefaciliteerd,' is Jans eerste reactie. 'Het was bijvoorbeeld heel praktisch om via het Ontwikkelingsbureau Veenhuizen één aanspreekpunt te hebben voor alle vragen die op een locatie als deze op je af komen, en dat is nog steeds zo.' Daarnaast roemt hij de samenwerking met collega's: 'Samen sterker werkt absoluut. En we profiteren ook steeds meer van de groeiende naamsbekendheid van Veenhuizen'.

Dat neemt niet weg dat Kaaslust de afgelopen jaren ook een aantal 'erop-of-eronder'-momenten heeft beleefd: 'Eén van onze belangrijkste afnemers kwam na een jaar in financiële

problemen en betaalde niet meer. We hadden daardoor op de fles kunnen gaan'. Het jaar daarna beëindigde de vaste leverancier – die bij wijze van proef was ingestapt en de eerste investeringen in de kaasfabriek had gedaan – de samenwerking met Kaaslust, omdat hij er toch de voorkeur aan gaf om zaken te doen met één grote verwerker. Jan moest daarna de investering overnemen. 'Op die momenten heeft het enorm geholpen dat de overheid heeft gezorgd voor een relatief veilige experimenteerruimte. Ik denk dat het bij projectontwikkelaars toch anders werkt', zegt hij.

Hoe het verder gaat

Perspectieven voor Veenhuizen zijn er volop. 'De mensen willen hier inmiddels wel naartoe, het is nu zaak om te zorgen voor meer aanbod.' En hij somt op: 'Het Gevangenismuseum trekt per jaar ruim 100.000 bezoekers, met een voorstelling als Het Pauperparadijs komt daar nog zo'n zelfde aantal aan bezoekers voor de andere locaties en evenementen bij en met de werelderfgoedstatus wordt dat misschien wel verdubbeld. Als dat zo is, komt Veenhuizen op het niveau van de TT Assen of Wild Lands, wordt het één van de topattracties van Drenthe'.

Branding en framing zijn belangrijk om verdere groei gestalte te geven, denkt hij. 'Branding betekent voor mij vooral dat ik beleving probeer mee te geven aan producten. Maak jezelf aantrekkelijk, geef om te krijgen, denk wat verder vooruit dan vandaag. Beleving creëren kan op allerlei manieren. We doen het hier met Kaaslust en in het dorp met Lokaal Verhaal, maar je kunt ook een acteur vragen om als Generaal Johannes van den Bosch de mensen de beleving te geven van de beginjaren van Veenhuizen. En je kunt een prima beleving creëren door aandacht te besteden aan een modern ambacht. Zo is onze zeewierkaas het resultaat van een wedstrijd voor hobby-kaasmakers. Door de manier waarop het recept bedacht is, door de lokale grondstoffen en door de ambachtelijke productie past zeewierkaas perfect in het plaatje. We maken er nu gemiddeld één bak per week van en hij staat bij verschillende lokale restaurants op de kaart. Met een goede marge, waardoor we met

Kaaslust ook de boeren aan ons verbinden. En ja, hij is natuurlijk ook gewoon hartstikke lekker.'

Om een meerwaarde voor het product te realiseren, is niet alleen de beleving, maar ook de filosofie van de onderneming belangrijk. Die filosofie noemt hij de 'framing'. 'In landen als China, die ons tot een jaar of twintig geleden van een hele stroom goedkope producten hebben voorzien, neemt de welvaart en daarmee de koopkracht toe. Veel van hun producten gebruiken ze nu zelf. Het oude beeld van het rijke westen versus het arme oosten begint te kantelen. Mensen hier zullen het besef moeten krijgen dat je niet meer voor Actionprijzen kunt kopen en voor Shell-prijzen verdienen. Wij proberen daarop in te spelen; geen lagekostenstrategie, maar meerwaardecreatie met het juiste aanbod in de juiste markt op het juiste tijdstip. Niches zoeken en uitwerken en zorgen voor een duurzaam perspectief, ook bij de toeleveranciers.'

Die kanteling heeft ook gevolgen voor startende bedrijven. 'Het model van de lean start-up, zoals je dat in de IT-sector tegenkomt, spreekt mij persoonlijk erg aan: starten met minimale middelen, leren tijdens de uitvoering en vervolgens opschalen. Lokaal Verhaal is een mooi voorbeeld: op de vrijdag voor Pasen kregen we de sleutel, tijdens de paasdagen hebben we staan witten en verven en vijf dagen later zijn we met de verkoop gestart. Snel leren, snel beslissen, werken met beperkte middelen. Een ton lenen en daar risico mee lopen, dat past steeds minder bij de nieuwe situatie.'

OMDENKEN

WAT IS OMDENKEN?

Omdenken is denken in termen van mogelijkheden en niet van problemen. Het is een manier van denken waarbij je kijkt naar de werkelijkheid zoals die is, en wat je daar mee zou kunnen. Je gebruikt in feite de energie van het probleem voor iets nieuws. Bron: www.omdenken.nl

OMDENKEN

OMDENKEN

Omdenken in Veenhuizen is uitgaan van de nieuwe werkelijkheid en benutten van de kansen die daardoor ontstaan. Maar het is ook 'denken om': denken om het cultuurhistorisch erfgoed, denken om de leefbaarheid en denken om de ondernemers die zich de afgelopen jaren al in Veenhuizen hebben gevestigd - in een aantal gevallen met zoveel succes, dat ze alweer op zoek zijn naar uitbreidingsmogelijkheden.